

ren Hristiyanlara ve yahudi olmayanlara yönelik karşıt ifadelerle İsa ve Meryem'i aşağıladığı, Kitâb-ı Mukaddes'e ters ve gayri ahlâkî ifadeler içerdiği gerekçesiyle Avrupa'da çeşitli dönemlerde Talmud'un okunması yasaklanmış, toplatılmış ve yakılmıştır. İlk defa, Hristiyanlığa geçen Parisli bir yahudinin Papa XII. Gregory'ye Talmud'da Hristiyanlığa ve yahudi olmayanlara yönelik olumsuz ifadelerin yer aldığına dair suçlamada bulunmasının ardından papa yahudilere ait kitapları toplattırıp içinde söz konusu ifadelerin geçtiği nüshaların yakılmasını emretmiştir. Talmud'un ve diğer yahudi kitaplarının ilk yakılma hadisesi bu şekilde Paris'te 1242'de cereyan etmiş, sonraki tarihlerde de Fransa'nın farklı bölgelerinde tekrarlanmıştır. İspanya'da ve Portekiz'de yahudilerden Talmud'da yer alan Hristiyanlığa yönelik problemleri ifade eden silmeleri istenmiş, Talmud'a el koyma ve yakma cezaları yürürlüğe konmuştur. Bu cezalar her zaman uygulanmasa da Talmud'un yahudiler tarafından çoğaltılmasını ve üzerinde çalışılmasını güçleştirmiş, bu yüzden birçok Talmud nüshası sansürlü basılmıştır. Reform karşıtı hareket doğrultusunda Talmud'a ve bütün İbrânî literatürüne yönelik en şiddetli hücum ise XVI. yüzyılda İtalya'da ortaya çıkmış (1553), bu tutum yahudi literatürüne el konması ve yakılması şeklinde XVIII. yüzyıla kadar devam etmiştir. Buna karşılık Polonya'da (Lublin) ve Osmanlı topraklarında (Selânik) yahudiler tarafından Talmud basılmaya başlanmıştır (1559). Son yakma olayı 1757'de Polonya'da cereyan etmiştir.

Öte yandan Talmud, Yahudilik içinde de kutsallık ve otorite olma bakımından tenkide tâbi tutulmuştur. Geçmişte Sadûkîler'in ve daha sonra Karâîler'in ortaya koyduğu karşıt tutumun yanında modern dönemde geleneksel Yahudilik karşıtı Aydınlanmacı seküler yahudiler ve Yahudiliğin özüne, yani Tevrat'a ve etik monoteizme dönüşü öngören reformist yahudiler ilkel dünya görüşünü yansıttığı, mantığa aykırı, hurafe bilgiler içerdiği, pratiğe / hukuka aşırı vurgu yaptığı vb. gerekçelerle Talmud'un vahiy ürünü ve otorite olma vasfını reddetmiştir.

Günümüzde Talmud, Ortodoks Yahudilik için kutsiyetini, ilim ve eğitim alanında önemini hâlâ korumaktadır. Diğer yahudi mezhepleri arasında Talmud'u vahiy mahsulü kutsal bir metin değil dinî-tarihî bir kaynak kabul eden muhafazakâr Yahudilik gerek dinî eğitimde gerekse din adamı yetiştirme programı çerçevesinde

Talmud öğretimini gerekli görmekte, reformist Yahudilik'te de dinî açıdan Talmud'un otoritesi kabul edilmemekle birlikte din adamlarının eğitiminde Talmud öğrenimine yer verilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

The Babylonian Talmud (trc. M. L. Rodkinson), Boston 1918, I, 26-33; II, 50-57; J. Neusner, "Oral Torah", *Contemporary Jewish Religious Thought* (ed. A. A. Cohen – P. Mendes-Flohr), New York-London 1987, s. 673-677; a.mlf., *Reader's Guide to the Talmud*, Leiden 2001; H. L. Strack – G. Stemberger, *Introduction to the Talmud and Midrash*, Edinburgh 1991; J. Moss, "The Talmud", *Middle Eastern Literatures and Their Times*, Detroit 2004, s. 535-544; *The Cambridge Companion to the Talmud and Rabbinic Literature* (ed. C. E. Fonrobert – M. S. Jaffe), New York 2007, s. 1-14; L. Moscovitz, "The Formation and Character of the Jerusalem Talmud", *The Cambridge History of Judaism: The Late-Roman Rabbinic Period* (ed. S. T. Katz), Cambridge-New York 2008, s. 663-677; R. Kalmin, "The Formation and Character of the Babylonian Talmud", a.e., s. 840-876; S. G. Wald, "Talmud, Babylonian", *Encyclopaedia Judaica*, Detroit 2007, XIX, 470-481; Y. Glikson, "Talmud, Burning of", a.e., XIX, 481-483; L. I. Rabinowitz – S. G. Wald, "Talmud, Jerusalem", a.e., XIX, 483-487.

SALİME LEYLA GÜRKAN

TALU, Ercüمند Ekrem

(bk. ERCÜMEND EKREM TALU).

TÂLÛT (طالوت)

İsrâiloğulları'nın
Kur'an'da adı geçen ilk kralı.

Kur'an-ı Kerîm'de (el-Bakara 2/246-251) İsrâiloğulları'nın kralı olarak kendisinden söz edilen Tâlût, Ahd-i Atîk'te Şaul (Saul) ismiyle anılır. Tefsirlerde Tâlût isminin İbrânîce kökenli olduğu, "uzun" mânasındaki "tûl"den geldiği, Süryânîce'de Şâ'ul şeklinde telaffuz edildiği, çok bilgili ve iri yapılı olmasından dolayı kendisine bu ismin verildiği biçiminde yorumlar vardır (Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, II, 602; Zemahşerî, I, 288). İbrânîce'de Şaul "istenen, talep edilen" mânasındadır. Ahd-i Atîk'te Şaul'un Bünyamin kabilesinden gelen şeceresi zikredilmekte ve Kîs'in (Kîş) oğlu olduğu bildirilmektedir (I. Samuel, 9/1-2).

Kur'an'ın ifadesine göre İsrâiloğulları'nın ileri gelenleri Hz. Mûsâ'dan sonra gelen bir peygamberden Allah yolunda savaşmaları için kendilerine bir kral tayin etmesini isterler. Bu peygamber onlara Allah'ın kral olarak Tâlût'u seçtiğini haber verir. Fakat onlar bu görevi kendilerinin

daha lâyık olduğunu ileri sürerek Tâlût'un krallığına karşı çıkarlar. Peygamber de onlara Allah'ın Tâlût'u üstün kıldığını, ona ilim ve beden gücü verdiğini söyler; ayrıca onun hükümdarlığının işareti olarak içerisinde "sekine" ile Mûsâ ve Hârûn ailelerinden kalan eşyanın bulunduğu tabutun (ahid sandığı) geri verileceğini ve tabutu meleklerin taşıyacağını bildirir (el-Bakara 2/246-248). Sonunda Tâlût, Câlût'un (Golyat) ordusuyla savaşmak üzere yola çıkar; askerlerine Allah'ın kendilerini bir nehirle imtihan edeceğini söyler ve nehirden bir avuçtan fazla su içmemelerini ister. Ancak askerlerin çoğu nehrin suyundan bol miktarda içer ve Câlût'a karşı savaşma güçlerini yitirir. Tâlût'un uyarısını dikkate alanlar ise nehri geçip Câlût'un ordusuyla savaşır; Câlût'un karşısına çıkan Dâvûd isimli bir genç onu öldürür (el-Bakara 2/249-251).

Tefsirlerde Ahd-i Atîk'teki anlatımla benzerlik gösteren bazı açıklamalar yer almaktadır. Kur'an'da ismi zikredilmeyen ve Ahd-i Atîk'te Şimuel (Samuel) olarak geçen peygamber tefsirlerde Uşmuil b. Bâî, Şem'un veya Yûşa' b. Nûn adıyla anılır. İsrâiloğulları ondan düşmanları olan Amâlikîliler'a karşı savaşmak için Allah'ın kendilerine bir kral göndermesini isterler. Bir rivayete göre Allah bu peygambere evinde bir boynuz içinde bir miktar yağ bulunduğunu, evine gidip beklemesini ve içeri biri girip de yağ damlamaya başlarsa o kişiyi bu yağla meshetmesini söyler. Tâlût peygamberin evine geldiğinde yağ damlamaya başlar, peygamber de onu kral olarak mesheder. Diğer bir rivayete göre ise peygambere uzun bir değnek verilir ve kral olacak kişinin boyunun bu uzunlukta olması gerektiği bildirilir. Peygamber, huzuruna gelen Tâlût'un bütün İsrâiloğulları'ndan daha uzun boylu olduğunu görünce İsrâiloğulları'na Allah'ın Tâlût'u kendilerine kral seçtiğini söyler. Ancak İsrâiloğulları'nın ileri gelenleri Tâlût'un kral soyu Yehûda'dan veya peygamber soyu Levi'den gelmediği, ayrıca bir sucu veya derici olduğu gerekçesiyle krallığına itiraz ederler. Peygamber krallık konusunda ilim ve kudretin soy ve zenginlikten daha önemli olduğunu, Tâlût'a da bu hususta üstünlük verildiğini belirtir. Âyetinde geçen "ilim ve bedence genişlik" ifadesi Tâlût'un özellikle askerî konularda çok bilgili, aynı zamanda heybetli ve yakışıklı olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Fahreddin er-Râzî'ye göre bu ifadede liderliğin tevarûse değil liyakate bağlı olduğuna işaret vardır (*Mefâtihu'l-gayb*, VI, 173).

Yine tefsirlerde Tâlût'un askerlerinin 70 veya 80.000 kişiden oluştuğu, bunlardan ancak 4000'inin veya 313'ünün nehirden karşıya geçtiği ve Câlût'un ordusuyla savaştığı, nehrin suyundan içtikten sonra uykusuzluk ve yorgunluk hissedenlerin geride kaldıkları nakledilir. Ahd-i Atîk'teki anlatımla paralellik gösteren bir diğer rivayete göre savaşta Amâlikâlîler'in lideri Câlût meydan okuyunca Tâlût onunla çarpışacak olana mülkünün yarısını, ayrıca kızını vermeyi vaad eder. Çobanlık yapan ve kardeşlerini görmek için ordunun bulunduğu yere gelen Dâvûd, Câlût'un karşısına çıkar ve onu sapan taşıyla vurup öldürür. Savaşta Tâlût ve ordusu büyük bir başarı kazanır. Fakat Tâlût vaadinde durmadığı gibi Dâvûd'u çekemez ve onu ülkeden çıkarır. Bir diğer rivayete göre ise düşman askerlerinden 200 veya 300 kişinin başını getirmesi şartıyla kızını ona vereceğini bildirir. Dâvûd istenileni yapar ve Tâlût'un kızıyla evlenir. Halk başarısından dolayı Dâvûd'a meyletmeye başlayınca bunu kıskanan Tâlût onu öldürme girişiminde bulunur (krş. I. Samuel, 17-20).

Ahd-i Atîk'teki anlatıma göre İsrâiloğulları'nın ileri gelenleri Peygamber Şimuel'den diğer milletler gibi yönetilmek için bir kral tayin etmesini isterler. Şimuel bu istekten rahatsızlık duyar. Ancak Tanrı bunun Şimuel'i değil Tanrı'nın krallığını reddetmek anlamına geldiğini söyler ve İsrâiloğulları'nın isteklerini kabul etmesini emreder. İsrâiloğulları'nın ısrarı üzerine Tanrı, Şimuel'e Şaul'ü kral seçtiğini bildirir. Şaul, İsrâiloğulları'nın önünde çekilen

kura neticesinde kral ilân edilir (I. Samuel, 8-10). Şaul'ün krallık dönemi İsrâiloğulları'nın düşmanlarına karşı mücadeleleriyle geçer. Her iki gelenekte de Tâlût'un sonu acıklıdır. İslâm kaynaklarına göre Tâlût yaptıklarından pişmanlık duyar ve tövbe etmek ister. Her gece kabristana gidip ağlar. Kendisine Peygamber Uşmuil'in (Şimuel) kabrinde ona danışması söylenir. Kral kabrin yanına gelip seslendiğinde Uşmuil topraktan başını çıkarıp Tâlût'la konuşur. Krala tövbesinin kabulünün Allah yolunda savaşıp oğullarıyla birlikte ölmesiyle mümkün olacağını söyler. Kırk yıl krallık yaptığı söylenen Tâlût (Resullerin İşleri, 13/21) çeşitli kavimlerle savaşır ve son olarak Filistîliler'le olan savaşta oğullarıyla birlikte öldürülür (krş. I. Samuel, 15/3-28; 31/1-6).

BİBLİYOGRAFYA :

Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, II, 595-624; a.mlf., *Târîh* (Ebû'l-Fazl), I, 467-475; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (nşr. M. Abdüsselâm Şâhin), Beyrut 1424/2003, I, 287-291; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, VI, 170-191; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XIV, 36-53; H. Lesetre, "Saul", *DB*, V/II, s. 1500-1507; *Nelson's Illustrated Bible Dictionary* (ed. H. Lockyer), New York 1986, s. 954-955; M. Hüseyin Tabâtabâi, *el-Mizân*, Beyrut 1991, II, 610-645; Sâbir Tuayme, *Benû İsrâ'îl fî mizânî'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, Beyrut, ts. (Dârü'l-cil), s. 226-231; D. M. Gunn, "Saul", *The Oxford Companion to the Bible* (ed. B. M. Metzger – M. D. Coogan), New York 1993, s. 679-681; J. Neusner – A. J. Avery-Peck, *The Routledge Dictionary of Judaism*, New York 2004, s. 139-140; Bernhard Heller, "Tâlût", *IA*, XI, 697-698; R. Firestone, "Tâlût", *El²* (İng.), X, 168-169; B. Oded, "Saul", *Encyclopaedia Judaica*, Detroit 2007, XVIII, 78-80; L. Takim, "Saul", *Encyclopaedia of Qur'ân* (ed. J. D. McAuliffe), Leiden 2004, IV, 536-537.

ALİ OSMAN KURT

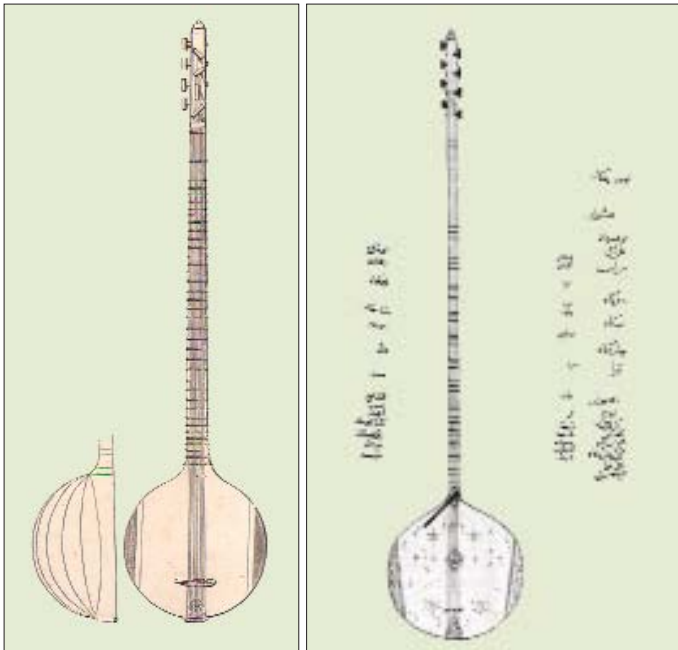
TAMBUR

(طنبور)

Bir müzik aleti.

Organolojinin uzun saplı lavta türünün tipik örneklerinden biri saydığı telli çalgıdır. Özbek ve Uygur müzikisinde çalınan birbirine benzer iki çalgıdan başka İran'ın Luristan bölgesindeki Ehl-i Hak dergâhlarında, Kuzey Irak ve Suriye halk müzikisinde kullanılan bağlama benzeri çalgılar da **tambur** (**tanbûr**) adını taşır. Henry George Farmer ve Curt Sachs gibi müelliflere göre tambur kelimesinin kökeni "küçük yay" anlamındaki Sumerce **pan-tur**dur. Alain Daniélou ise tamburun kökenini eski Hint dilinde aramıştır. *Onomastikon* müellifi İskenderiyeli Julius Pollux **pandouros** kelimesinin eski Yunanca'ya Asur dilinden geçtiğini yazmıştır. Tambur eski Yunanlı dilci Athenaios'ta **pandouros**, Nikomakhos'ta **phandouros**, İskenderiyeli Hesykhios'ta **pandourion** ve **pandouris** biçiminde görülür. Bazı ilkçağ müellifleri kelimenin kökenini Lydia dilinde bulduklarını söylemiştir. Slav dillerindeki **pandora** ve Avrupa dillerindeki **bandurria**, **pandore**, **mandore**, **mandole** gibi kelimeler de panturun türevleri sayılır. Osetyalı Vasilii I. Abayev, Kafkas çalgısı **pandurun** adının İskit dilinden geldiğini söyler. Adları ve biçimleri birbirine benzeyen bu Kafkas çalgıları Osetya'da **fandir**, Ermenistan'da **pandir** (**bambirn**), Çeçenistan'da **pandur** adıyla bilinir. Yaklaşık aynı çalgıya Gürcistan'da **çonguri**, Abhazy'da **açengur** denilir. Bu son isimlerin Türkçe'deki çöğür ve Âzerice'deki çoğur ile akraba olduğu açıktır.

Arapça metinlerde tambur ilk defa IV. (X.) yüzyılda Ebû'l-Ferec el-İsfahânî'nin *Kitâbü'l-Eğânî*'sinde geçer. Aynı dönemde Fârâbî, *el-Mûsîka'l-kebîr* adlı eserinde "tunbûr-ı mizânî" (tunbûr-ı Bağdâdî) ve "tunbûr-ı Horasânî" adıyla andığı iki tambur türünü ayrıntılı biçimde tanıtır. Daha sonra İhvân-ı Safâ, İbn Sînâ, İbn Zeyle ve Safiyyüddin el-Urmevî tamburdan bahsetmiş. Abdülkâdir-i Merâgî *Mağâsidü'l-el-hân* ve *Câmi'u'l-elhân* adlı eserlerinde çeşitli tamburları tasvir etmiştir. Merâgî'ye göre tanbûr-ı Şirvâniyân iki telli olup gövdesi armut biçiminde, sapı perdelidir ve daha çok Tebriz'de kullanılır (bu saz iki telli ve iri gövdeli Türkmen, Özbek ve Uygur dutarlarının eski şekli olabilir). Merâgî'nin sözünü ettiği diğer bir tambur çeşidi tanbûre-i Türkî'dir. Bu sazın gövdesi Şirvan tamburununkinden küçük, sapı ise daha uzun-

Charles Fanton'un 1750'lerde Türk müzikisi üzerine yazdığı kitapta ve François-Joseph Fétis'in *Mûzik Tarihî*'nde gerçekçi biçimde çizilen tambur resimleri